

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. ректора

Сергій ОКОВИТИЙ
«14» червня 2026 р.

ПОГОДЖЕНО

Проректор з наукової роботи

Олег МАРЕНКОВ
«19» червня 2026 р.

ПРОГРАМА

ВСТУПНОГО ІСПИТУ ДО АСПРАНТУРИ

для здобуття ступеня доктора філософії

на основі освітнього ступеня магістра (освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста)

за спеціальністю В9 Історія та археологія

освітньо-наукова програма «Історія та археологія»

Розглянуто на засіданні вченої ради
історичного факультету
від «9» червня 2026 р.; протокол № 15

Голова вченої ради

(Архірейський Д. В.)

Дніпро-2026

Програма вступного іспиту для конкурсного відбору вступників до аспірантури
для здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії (PhD) за спеціальністю

В9 Історія та археологія

освітньо-наукова програма «Історія та археологія»

(на основі освітнього ступеня магістра

(освітньо-кваліфікаційного ступеня спеціаліста) –

Д: ДНУ, 2025.

Розробники:

1. Архірейський Д. В., доктор історичних наук, доцент, декан історичного факультету, професор кафедри всесвітньої історії;
2. Святець Ю. А., доктор історичних наук, професор, гарант освітньої програми, керівник проєктної групи;
3. Посунько О. М., кандидатка історичних наук, доцентка, завідувачка кафедри історії України;
4. Венгер А. Г., кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри всесвітньої історії;
5. Дяченко О. В., кандидатка історичних наук, доцентка, в. о. завідувачки кафедри спеціальних галузей історичного знання та дидактики історії;
6. Каковкіна О. М., кандидатка історичних наук, доцентка, доцентка кафедри всесвітньої історії, заступниця декана історичного факультету з наукової роботи.

Програма вступного іспиту ухвалена:

на засіданні кафедри історії України (прот. № 15 від 26 травня 2026 р.)

Завідувачка кафедри історії України /Посунько О. М./

на засіданні кафедри всесвітньої історії (прот. № 15 від 29 травня 2026 р.)

Завідувач кафедри всесвітньої історії /Венгер А. Г./

на засіданні кафедри спеціальних галузей історичного знання та дидактики історії (прот. № 16 від 25 травня 2026 р.)

в. о. завідувачки кафедри спеціальних галузей історичного знання та дидактики історії /Дяченко О. В./

на засіданні науково-методичної ради ІФ (прот. № 6 від 3 червня 2026 р.)

Голова НМРФ /Венгер А. Г./

Гарант освітньо-наукової програми

«Історія та археологія»

/Святець Ю. А./

1. ЗМІСТ РОЗДІЛІВ ТА ТЕМ ДИСЦИПЛІН

АРХЕОЛОГІЯ

ТЕМА 1. Поняття про теорію та методологію археології.

Археологія як галузь історичної науки. Джерелознавча база археології, її особливості. Проблема об'єкта та предмета науки в археології. Проблемна ситуація в археології. Формалізовано-статистичні методи дослідження в археології. Проблема співвідношення суспільства і природного середовища в археологічних дослідженнях. Реконструкція господарських структур давніх суспільств за археологічними джерелами. Експериментальна археологія. Поховальний обряд як відображення соціальної структури суспільства. Методи досліджень. Основні поняття: культурний шар, артефакт, археологічна культура, культурно-історична область. Хронологія та періодизація. Історіографія української археології ХІХ–ХХІ ст. Розвиток археології у Дніпровському національному університеті ім. Олеса Гончара.

ТЕМА 2. Палеоліт України.

Час і шляхи заселення людиною теренів України. Територіальні групи і пам'ятки. Періодизація кам'яної доби. Принципи виділення раннього, середнього та пізнього палеоліту. Абсолютна хронологія. Неандертальські поховання. Природне середовище і адаптаційні процеси. Типи поселень, житло, знаряддя праці. Пам'ятки. Духовна культура.

ТЕМА 3. Мезоліт та неоліт України.

Хронологія та визначальні риси. Культурні спільності, культури і пам'ятки. Основні технологічні досягнення. Поняття «неолітичної революції». Культури із відтворюючим типом господарства: Буго-Дністровська, Лінійно-стрічкової кераміки, Сурська (територія розповсюдження, періодизація та хронологія). Культури із привласнюючим типом господарства: Дніпро-Донецька, Неманська, Донецька, Таш-Аїрська, Азово-Дніпровська, ямково-гребінцевої кераміки (територія розповсюдження, періодизація та хронологія) Поховальні пам'ятки «маріупольського типу». Шляхи неолітизації України.

ТЕМА 4. Енеоліт України.

Дискусія відносно поняття, критерій та хронології енеоліту. Датування. Трипільська культурно-історична спільність, періодизація та хронологія, пам'ятки. Роль балканського металургійного центру в розвитку металообробки. Господарство. Світогляд та релігія. Локальні культури пізнього Трипілля. Чинники зникнення. Середностогівсько-хвалинська КІС: Скелянська, Середностогівська, Нижньомихайлівська, Постмаріупольська (квітнянська) культури. Загальна характеристика. Історія дослідження та історіографія. Місцева металургія за матеріалами постмаріупольської археологічної культури (АК).

ТЕМА 5. Доба бронзи.

Датування. Критерії виділення періоду. Археологічні культури ранньобронзової доби Правобережжя та Степу. Ямна КІС. Територія розповсюдження, культури спільності, матеріальна культура, господарство, періодизація та хронологія. Катакомбна КІС, локальні культури, матеріальний комплекс, поховальний обряд. Культури шнурової кераміки на теренах України: середньодніпровська, стжижовська. Культура багатопружкової кераміки. Зрубна (бережнівсько-маївська) культура, матеріальний комплекс. Сабатинівська культура: майстерні і скарби. Культури фінальної бронзи Лісостепу і Степу: білозерська, малобудківська та бондарихінська, богуславсько-білозерська, білогрудівська, лужицька, Гава-Голігради, лебедівська (загальна характеристика). Історія дослідження та історіографія. Етнічна належність носіїв. Металургійні центри на території України. Духовна культура та мистецтво населення України за доби бронзи. Антропоморфні стели.

ТЕМА 6. Ранній залізний вік.

Датування. Критерії виділення. Історія дослідження культур скіфо-сарматської епохи у вітчизняній та українській археологічній науці у ХІХ – на початку ХХ ст. (розкопки та праці Д. Я. Самоквасова, Ф. І. Квауера, М. І. Ростовцева та ін.). Історіографія культур скіфо-сарматської доби у радянській та українській археологічній науці у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. (етнокультурні та історико-культурні концепції М. І. Артамонова, Б. М. Гракова, А. П. Смирнова, О. І. Тереножкіна, О. М. Лєскова, К. Ф. Смирнова, С. А. Скорого, В. І. Костенка, О. В. Симоненка та ін.).

Кіммерійські археологічні пам'ятки та їхнє датування. Проблема походження скіфського етносу. Історія Великої Скіфії. Пам'ятки матеріальної і духовної культури. Ознаки державності. Царські кургани як джерело вивчення соціального устрою Скіфії. Лісостепова Скіфія: пам'ятки та етнос, населення. Кримська (Мала) Скіфія. Неаполь Скіфський. Релігійні уявлення кочових скіфів. Скіфський пантеон за даними античної традиції. Культ вогню (Табіті-Гестія) та ватри, неба (Папай), землі (Апі-Гестія), війни (Арей) та інші. Скіфський звіриний стиль. Сармати в Україні, матеріальні комплекси, варіанти поховальної обрядовості. Пізньоскіфські городища Нижнього Дніпра.

ТЕМА 7. Античні міста Північного Причорномор'я.

Час та чинники колонізації Причорномор'я. Північне Причорномор'я у творах античних авторів. Міста та сільська округа. Архітектурні пам'ятки, фортифікація, матеріальна культура, мистецтво. Релігія античних міст Північного Причорномор'я. Некрополі античних міст. Поховальні звичаї та поховальні споруди. Взаємовідносини з варварським оточенням.

ТЕМА 8. Ранньослов'янська та давньоруська археологія.

Проблема походження та періодизації стародавньої історії слов'ян. Археологічні культури України пізньолатенського та ранньоримського часу (ІІ ст. до н. е. – ІІ ст. н. е.): зарубінецька, пшеворська, липецька (загальна

характеристика). Археологічні культури пізньоримського періоду та початку доби переселення народів (III–V ст. н. е.): київська, черняхівська, вельбарська (загальна характеристика). Археологічні культури слов'ян V–VII ст. н. е.: празька, пеньківська, колочинська (загальна характеристика). Літописні слов'янські племена (історія вивчення, основні проблеми). Слов'яни напередодні складання Київської Русі (VIII–X ст. н. е.): райковецька, волинцівська та роменська культури (загальна характеристика). Салтівська культура: загальна характеристика, головні пам'ятки.

ТЕМА 9. Археологія епохи Київської Русі.

Етногеографія Східної Європи VIII–IX ст. Нормани у Східній Європі. Пам'ятки типу Лука-Райковецька. Скарби Середнього Подніпров'я середини та другої половини I тис. Дружинні кургани Києва та Чернігова. Археологія Києва, Чернігова, Новгорода. Археологія міст Галицько-Волинського князівства. Матеріальна культура. Розвиток ремесла. Духовна культура та писемність у Київській Русі за даними археології.

ТЕМА 10. Середньовічна археологія Півдня України та пам'ятки доби козацтва.

Історія вивчення та історіографія середньовічних пам'яток степу у дослідженнях XIX–XXI ст. Історія вивчення пам'яток доби козацтва.

Салтово-маяцька культура. Критика теорії хозаризму. Кочовики східно-євразійських степів X–XIII ст. Поховальний обряд, матеріальна культура, етнічна належність. Археологічні пам'ятки запорозьких січей. Дослідження на теренах Нижнього Подніпров'я та Надпоріжжя. Оборонні замки-фортеці. Економіка та побут запорозького козацтва за даними археології.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ, ГРЕЦІЇ ТА РИМУ

ТЕМА 1. Давня Месопотамія. Стародавній Єгипет. Стародавні держави Середнього та Близького Сходу.

Протодержави Стародавнього Шумеру. Реформи Уруїнімгіни. Боротьба за панування між державами Шумера і Аккада. Правління III династії м. Ур.

Утворення Давньовавилонського (або Старовавилонського) царства. Нововавилонське царство. Єгипет Раннього і Давнього царств. Єгипет у додинастичну епоху. Утворення централізованої єгипетської держави. Суспільно-економічний розвиток Єгипту доби Старого царства. Єгипет епохи Середнього Царства. Єгипет під владою гіксосів. Вигнання гіксосів. Тенденції внутрішнього і зовнішнього розвитку Єгипту Нового царства. Виникнення держави у мідян і стародавніх персів. Утворення держави Ахеменідів. Реформи Дарія I. Соціально-економічне становище держави Ахеменідів. Культура і релігія Стародавнього Ірану.

ТЕМА 2. Греція класичної доби та в елліністичний період. Римська республіка. Римська імперія.

Античність як новий етап в історії стародавності. Її характеристики та відмінність від давньосхідних суспільств.

Велика грецька колонізація. Проблема греко-варварських стосунків та взаємовпливів культур. Результати та наслідки колонізації. Особливості полісного строю у Греції. Особливості політогенезу у Спарті.

Виникнення Афінської рабовласницької демократії. Розпад родового ладу та соціальна боротьба в Аттиці. Реформи Солона. Тиранія Пісістрата. Законодавство Клісфена.

Розквіт Афінської рабовласницької демократії. Політична боротьба в Афінах у першій половині V ст. Реформи Перикла. Політична система Афін у V ст. Особливості економічного розвитку Греції у V–IV ст. до н. е.

Походи Александра Македонського. Основні елліністичні держави III–I ст. до н. е.

Періодизація історії Стародавнього Риму. Етруски та ранній Рим. Виникнення Риму у VIII–VI ст. до н. е. (легенди та історична реальність). Еволюція римського суспільства епохи ранньої розвиненої республіки.

Особливості культурного розвитку Стародавнього Риму (архітектура, література, скульптура, живопис). Римське право. Римська релігія. Світоглядні характеристики стародавніх римлян.

Пунійські війни III–II ст. до н. е. та підкорення Римом елліністичних держав.

Криза Римської республіки I ст. до н. е. Громадянські війни 80-х років I ст. до н. е. Диктатура Сули. Перший тріумвірат та диктатура Гая Юлія Цезаря.

Соціальна політика Юлія Цезаря. Аграрний закон Юлія Цезаря. Роль армії у системі диктатури. Оформлення влади та республіканські установи. Особливості політичного устрою Риму за часів Августа.

Римська імперія у I ст. н. е. Посилення системи принципату за часів правління династії Юліїв-Клавдіїв.

Криза III ст. н. е. Домінат. Правління Діоклетіана та Костянтина.

ІСТОРІЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ

ТЕМА 1. Особливості політичної історії західноєвропейських держав у ранньому Середньовіччі.

Франкська держава за Меровінгів. Франкська держава за Каролінгів. Імперія Карла Великого та її значення. Франція у IX–X ст.

Німеччина у IX–XI ст. Східно-Франкське королівство, Германське королівство. Діяльність Саксонської династії. Італійська політика, церква та Оттони.

Країни Піренейського півострова у VIII–XV ст. Періодизація історії Піренеїв у V–XV ст. Вестготське королівство. Вторгнення арабів та утворення ісламської держави. Реконкіста та її особливості у VIII–XIII ст.

Британія напередодні варварських вторгнень. Англосаксонська доба. Початок династичних завоювань.

ТЕМА 2. Країни Європи в XI–XV ст.

Початковий етап централізації Франції у XI–XIII ст. Перші територіальні надбання Людовіка VIII. Філіп II Август та його реформи. Людовік IX та удосконалення бюрократичної системи.

Столітня війна та її місце в історії Франції. Хронологічні межі та періодизація війни (1337–1453 рр.). Передумови війни та основні учасники, головні битви та наслідки. Жанна д'Арк. Підсумки війни для Англії та Франції. Особливості внутрішньої та зовнішньої політики Людовіка XI, завершення територіального об'єднання Франції.

Норманське завоювання Англії 1066 р. та його значення. Заходи Вільгельма з централізації Англії. Плантагенети та їх діяльність. Генріх II Плантагенет. Англія за Джона Безземельного, Велика Хартія Вольностей. Ричард II Левове Серце. Сутність середньовічного парламенту; передумови виникнення англійського парламенту та етапи його розвитку у XIV–XV ст. Війна Троянд (1455–1485 рр.). Прихід до влади Тюдорів.

Формування Кастилії та Аргону як провідних іспанських королівств. Найвище піднесення Реконкісти у XIII ст. та відвоювання Іспанії. Гранадський емірат. Об'єднання Іспанського королівства.

ІСТОРІЯ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ НОВОГО ЧАСУ

ТЕМА 1. Європа наприкінці XVI–XVII ст.

Франція наприкінці XVI–XVII ст. Генріх IV. Діяльність Ришельє: прихід Людовика XIII до влади. «Політичний заповіт» Ришельє. Франція за Людовіка XIV (1643–1715 рр.). Кольбер. Абсолютизм за Людовіка XIV.

Англія XVI–XVII ст. Генріх VIII та реформація. Особливості англійського абсолютизму. Акт про супрематію 1534 р. Єлизавета Тюдор та її політика. «Ірландське питання».

Іспанія за Карла I (1519–1555 рр.). Умови появи Габсбургів на троні та характер їх європейської політики. Антиіспанські заходи Карла I. Повстання кунерос. Особливості іспанського абсолютизму. Іспанія та національно-визвольна боротьба у Нідерландах.

Передумови та етапи національно-визвольного руху у Нідерландах: політичне та соціально-економічне становище Нідерландів. Республіка Об'єднаних провінцій.

ТЕМА 2. Міжнародні відносини у XVII ст. Тридцятирічна війна.

Характер міжнародних відносин на початку XVII ст. Національні держави та зміст міжнародної політики Нової доби. Роль протестантизму у системі взаємин. Розвиток колоніальної системи.

Тридцятирічна війна 1618–1648 рр. Передумови (протистояння католицьких та протестантських держав; економічні інтереси). Етапи війни та їх характер, основні учасники та їх мета. Підсумки війни. Вестфальський мир.

ТЕМА 3. Англійська буржуазна революція XVII–XVIII ст. Американська буржуазна та Велика французька буржуазна революції XVIII ст.

Релігійно-ідеологічні та політичні передумови революції в Англії. ІнDEPENDентська республіка та її політика. Протекторат О. Кромвеля. Реставрація Стюартів. «Славна революція».

Етапи колонізації Північної Америки. Склад населення. Колоніальна політика. Американська буржуазна революція. Національно-визвольний рух. Військові дії. Основи державності США.

Особливості економічного розвитку Франції. Французький абсолютизм. Велика французька буржуазна революція. Історичні передумови революції. Її етапи. Історичне значення. Наполеонівська імперія. Бонапартизм. Крах імперії.

ТЕМА 4. Країни Європи у XIX ст.

Європейські революції 1848–1849 рр. Історичні передумови революцій у Франції та Німеччині. Їхня періодизація. Характер революцій. Червневe повстання в Парижі. Революція та проблема об'єднання Німеччини. Головні підсумки революцій. Об'єднання Німеччини. Особливості економічного розвитку в німецьких землях у середині XIX ст. Особливості об'єднання Німеччини «згори». О. Бісмарк. Об'єднання та його наслідки.

ТЕМА 5. Особливості соціально-економічного розвитку народів Сходу та Латинської Америки у XVII – на початку XX ст.

Загальна характеристика становища країн Сходу у XVII–XIX ст. Створення колоніальної системи. Передумови виникнення визвольного руху народів Сходу на межі XIX–XX ст. Особливості розвитку країн Латинської Америки протягом XVII – початку XX ст.

СУЧАСНА ІСТОРІЯ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ

ТЕМА 1. Підсумки Першої світової війни. Версальсько-Вашингтонська система післявоєнного устрою світу.

«Чотирнадцять пунктів» Т. В. Вільсона. Комп'єнське перемир'я. Паризька мирна конференція. Версальський мирний договір. Мирні договори з союзниками Німеччини в Першій світовій війні. Створення Ліги Націй, статут організації. Система мандатів.

Вашингтонська конференція. Трактат чотирьох держав, договір п'яти держав, договір дев'яти держав. Версальсько-Вашингтонська система, її суперечності. Генуезька конференція.

ТЕМА 2. Економічна криза 1929–1933 рр. та її соціально-політичні наслідки.

Передумови світової економічної кризи 1929–1933 рр. та її особливості. Пошуки шляхів виходу з кризи. Різке посилення ролі держави в економіці та соціальних відносинах як загальна риса пошуків шляхів виходу з кризи. Д. М. Кейнс та його теорія, спрямована на посилення ролі держави. Головні

моделі державного регулювання. Ліберально-буржуазний або соціал-демократичний реформізм. Тоталітарна модель державного регулювання.

ТЕМА 3. Німецький нацизм та італійський фашизм.

Значення воєнної поразки Німеччини у Першій світовій війні для подальшого розвитку країни. Прийняття Веймарської конституції.

Зародження нацистського руху в Німеччині. А.Гітлер. Програма «25 пунктів». Спроба «пивного путчу» в 1923 р. Німеччина в роки світової економічної кризи 1929–1933 рр. Загострення економічної ситуації, репараційна проблема. Поляризація політичних сил в країні. Зростання нацистської небезпеки. Провал спроб КПН створити єдиний робітничий фронт. Прихід нацистів до влади. Нацистська диктатура в Німеччині (1933–1939 рр.). Ідеологічна, політична, військова організація нацистів. Соціально-політична суть та соціальна база нацизму. Причини перемоги нацизму в Німеччині.

Зародження фашизму в Італії, його ідеологія. Прихід італійських фашистів до влади (1923 р.). Діяльність Б.Муссоліні. Вплив італійського фашизму на виникнення німецького нацизму. Окупація Італією Ефіопії, Албанії, участь фашистської Італії у Громадянській війні в Іспанії (1936–1939 рр.).

ТЕМА 4. «Новий курс» Ф. Рузвельта в США.

Стабілізація капіталізму в США. Політика урядів Гардінга та Куліджа. Панування в державній політиці принципу «твердого індивідуалізму». Прихід до влади уряду Гувера.

Початок в США економічної кризи 1929–1933 рр. Вимушений відхід від «твердого індивідуалізму» і поступове запровадження етатизму. Наростання кризи і перетворення її у «велику депресію» початку 30-х рр.

Президентські вибори 1932 р. та прихід до влади уряду Ф. Рузвельта. «Новий курс» Рузвельта – початок «нової ери» розвитку американського капіталізму. Наступ справа на «новий курс».

ТЕМА 5. Народний фронт у Франції.

Франція під час світової економічної кризи, особливості розвитку кризи в країні. Посилення фашистських сил та зростання фашистської загрози в країні. Фашистський путч 1934 р. та його провал. Створення єдиного Народного фронту. Програма Народного фронту.

Парламентські вибори 1936 р. та перемога Народного фронту. Політика уряду Л.Блюма. Діяльність Народного фронту. Початок у Франції нової економічної кризи. Мюнхенська політика правлячих кіл. Розкол Народного фронту. Значення заходів Народного фронту для подальшого розвитку Франції.

ТЕМА 6. Друга світова війна.

Мюнхенська угода 1938 р. та пакт Ріббентропа – Молотова 1939 р.

Напад нацистської Німеччини на Польщу. Початок «Дивної війни» та поразка Польської держави. Воєнні дії німецьких збройних сил проти норвезьких та британських військ, загарбання Норвегії. Напад Німеччини на Францію,

Бельгію, Голландію та Люксембург. Капітуляція Франції, умови Комп'єнської угоди. «Битва за Англію». Агресія Німеччина на Балканах.

Воєнні дії в Африці. Завершення створення Німеччиною воєнної коаліції, Берлінський пакт. Приєднання до нього Угорщини, Румунії та Болгарії. Фашистський «новий» порядок в Європі. Виникнення руху Опору.

Напад нацистської Німеччини на СРСР. Розвиток союзницьких відносин СРСР з Англією та США. Антигітлерівська коаліція.

Напад Японії на Перл-Гарбор, вступ США у Другу світову війну. Воєнні дії на Тихому океані. Вирішальна перемога воєнно-морських сил США над японським флотом біля атолу Мідуей. Перемога американських військ на о. Гуадалканал. Зміна співвідношення сил на Тихому океані на користь США.

Воєнні дії в Північній Африці, битва при Ель-Аламейні. Завершення бойових дій в Північній Африці, поразка німецько-італійських військ. Висадка англо-американських військ на Сицилії та Апеннінах.

Початок розвалу гітлерівського блоку. Крах італійського фашизму. Капітуляція Італії. Республіка Сало. Воєнні дії в Італії. Розпад гітлерівського блоку. Визволення Франції. Події в Бельгії та Голландії. Визвольна боротьба у Східній та Південно-Східній Європі на заключному етапі війни. Битва в Арденах. Воєнні дії на заключному етапі війни в Європі. Берлінська операція. Просування військ західних союзників по Німеччині. Беззастережна капітуляція нацистської Німеччини.

Тихоокеанський театр війни на заключному етапі. Національно-визвольний рух у Східній та Південно-Східній Азії. Хід воєнних операцій. Застосування Сполученими Штатами Америки атомної зброї проти Японії. Вступ СРСР у війну проти Японії, воєнні операції. Беззастережна капітуляція Японії. Закінчення Другої світової війни. Наслідки Другої світової війни.

ТЕМА 7. Сполучені Штати Америки у другій половині ХХ ст.

Післявоєнна доктрина президента Г. Трумена і початки Холодної війни. План Маршалла. Участь США у Корейській війні. Д. Ейзенхауер. Зовнішня політика США в період президентства Дж. Кеннеді. Доктрина «гнучкого реагування». Політика «наведення мостів». «Союз заради прогресу». Карибська криза. Зовнішньополітичний курс адміністрації Л. Джонсона. Вступ США у війну в Індокитаї.

Внутрішньополітична програма президента Дж. Кеннеді. «Нові рубежі». Новий етап НТР і американське суспільство. Соціально-економічні заходи адміністрації Дж. Кеннеді. Програма «Великого суспільства» і соціально-економічна політика адміністрації Л. Джонсона. Вибори 1968 р.

Зовнішня політика адміністрацій Дж. Ніксона і Дж. Форда. Радянсько-американські відносини в 1968–1976 рр.: від Холодної війни до розрядки міжнародної напруги. Припинення війни у В'єтнамі. Початок погіршення у відносинах СРСР-США в середині 70-х рр.

Внутрішньополітичний курс адміністрації Дж. Картера. Неоконсервативна хвиля. Виборча кампанія 1980 р. Соціально-економічна та міжнародна політика адміністрації Р. Рейгана. «Рейганоміка». Виборчі кампанії 1984 і 1988 рр.

Особливості внутрішньої політики адміністрації Дж. Буша-старшого. Виборча кампанія 1992 р. «Революція 1992 року» В. Клінтона. Внутрішня та зовнішня політика США на початку ХХІ ст. Дж. Буш-молодший. Б. Обама та його спроби реформ. Д. Трамп. Дж. Байден.

ТЕМА 8. Велика Британія, Французька Республіка, Федеративна Республіка Німеччина та Італія у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Економічне і політичне становище Великої Британії після Другої світової війни. Третій лейбористський уряд. Внутрішня політика лейбористів. Соціально-економічні заходи лейбористського уряду. Вибори 1964 р. і повернення до влади лейбористської партії. Економічне становище Великої Британії у другій половині 60-х рр. і економічна політика лейбористського уряду. Вибори 1970 р., повернення до влади консерваторів. Закон «Про відносини в промисловості». Зростання цін і безробіття. Боротьба всередині лейбористської партії. Перемога лейбористів на виборах 1974 р. Їх внутрішня політика. Прихід до влади консерваторів. Політика консервативного уряду М. Тетчер. «Неоконсерватизм». Особливості внутрішнього і зовнішнього становища Великої Британії наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Еволюція лейборизму. Е. Блер. Політика кабінетів консерваторів з 2010 р. Д. Камерон. Шотландська проблема. Т. Мей. Б. Джонсон. Брекзит. Р. Сунак.

Політичне і соціально-економічне становище Франції після Другої світової війни. Зміни в позиціях Франції на світовій арені. Четверта республіка. Конституція Четвертої республіки. Політична боротьба в роки Четвертої республіки. Розпад французької колоніальної імперії. Війна в Алжирі. П'ята республіка. Конституція П'ятої республіки. Зовнішня і внутрішня політика Ш. де Голля. Криза П'ятої республіки і масові молодіжні виступи. Відставка де Голля. Прихід до влади Ж. Помпіду. Внутрішньополітичне життя і зовнішня політика Франції в 70-80-х рр. Президентські вибори 1981 і 1988 рр. Політика «співіснування» у 80-90-х рр. Ф. Міттеран. Ж. Ширак. Сучасне політичне життя і зовнішня політика Франції. Соціально-економічне становище Франції на початку ХХІ ст. Н. Саркозі. Ф. Олланд. М. Макрон.

Політичні, економічні і духовні наслідки краху гітлеризму для німецького народу. Рішення Потсдамської конференції з німецького питання. Розкол Німеччини. Утворення ФРН і НДР. Уряд К. Аденауера. Вибори до бундестагу 1969 р. і утворення «малої коаліції». Зовнішня і внутрішня політика ФРН. «Східна політика» уряду В. Брандта. Г. Коль. Утворення об'єднаної Німеччини. Особливості входження території колишньої НДР до єдиної Німеччини. Політика «середнього шляху» Г. Шредера. А. Меркель. О. Шольц.

Політичне становище Італії після звільнення від фашизму. Формування нової партійно-політичної системи. Проголошення республіки. Особливості італійської республіканської конституції. Політичне життя Італії в 50-60-х рр. Назрівання кризи «лівоцентризму» наприкінці 60-х рр. Внутрішньополітичне становище Італії в середині 70-х рр. Дострокові парламентські вибори 1976 р. Політика «національної солідарності». Дострокові парламентські вибори 1979 р. Дострокові парламентські вибори 1983 р. Урядова коаліція п'яти партій. Кабінет

Б. Краксі. Повернення до влади християнських демократів. Операція «Чисті руки» і новий закон про парламентські вибори (1993). Перебудова партійно-політичної системи Італії наприкінці ХХ ст. і прихід до влади нових партій. Феномен С. Берлусконі. Демократи, популісти, націоналісти. Дж. Мелоні.

ІСТОРІЯ СХІДНОЇ ЄВРОПИ

ТЕМА 1. Східна Європа в середні віки та новий час.

Піднесення Москви і формування централізованої держави в умовах васальної залежності від Золотої орди. Велике Князівство Литовське і Москва. Кримське ханство. Концепція «Москва – Третій Рим». Московська державність у ХVI ст. Криза початку ХVII ст., «Смутний час». Станово-представницька монархія в Східній Європі і в Московії ХVII ст. Соборне Уложення 1649 р. Модернізаційні процеси у Росії та Західній Європі початку ХVIII ст.: спільне та відмінне. Розвиток державно-політичних інституцій Російської імперії ХVIII ст. у контексті політичних процесів у Європі. Теоретичне обґрунтування ідеології абсолютизму в Росії. «Освічений абсолютизм» Катерини II: ідеологія і практика. Російсько-турецькі війни другої половини ХVIII ст. Росія в наполеонівських війнах. Росія і «Священний союз». Декабристська ідеологія та її носії. Російське самодержавство в другій чверті ХІХ ст. Теорія офіційної народності. Громадські рухи після декабристів. Західники і слов'янофіли. Зовнішня політика Росії, Росія і Польща в другій чверті ХІХ ст. Кримська війна 1850-х років. Селянська реформа 1861 р. Промисловий переворот і утвердження капіталізму в Російській імперії, іноземні капітали. Громадська думка і суспільний рух в Росії в другій половині ХІХ ст. Революція 1905–1907 рр. Політична система Російської імперії на початку ХХ ст. Росія в Першій світовій війні.

ТЕМА 2. Радянська держава.

Революції в Росії 1917 р., громадянська війна. Процес утворення та юридичне оформлення утворення СРСР. Перша Конституція СРСР. Боротьба за владу у правлячій партії та державі упродовж 1920-х рр. Курс на індустріалізацію. Колективізація сільського господарства: наслідки й уроки колективізації. Політичне життя країни та формування режиму особистої диктатури Сталіна упродовж 1930-х років. Конституція 1936 р. Зовнішня політика СРСР 1930-х років. Радянсько-німецькі договори 1939 р. та їх наслідки, вступ СРСР у Другу світову війну. Радянсько-німецька війна 1941–1945 рр. та її періодизація. СРСР в Антигітлерівській коаліції. Політичний розвиток країни у повоєнний період, посилення одноосібного режиму Й. Сталіна та нова хвиля репресій. Холодна війна, країни соціалістичного табору. Сутність хрущовської «відлиги», ХХ з'їзд КПРС і його значення. Зародження дисидентства, правозахисний рух. Зовнішня політика Радянської держави упродовж 1950-х – на початку 1960-х рр. Сутність брежнєвського «застою». Конституція СРСР 1977 р. Зовнішня політика СРСР та початок розрядки міжнародної напруженості у 1970-х рр. СРСР і країни світової системи соціалізму. Наростання кризових явищ в економіці країни. «Перебудова». Політична реформа в СРСР 1980-х рр. З'їзди народних депутатів СРСР.

Демократизація суспільного життя наприкінці 1980-х рр. Виникнення суспільно-політичних рухів і багатопартійності. Серпневі події 1991 р. Вихід республік із складу СРСР.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

ТЕМА 1. Українські землі княжої доби (IX–XIII ст.).

Наукові дискусії щодо походження Київської Русі. Політичний розвиток давньоруської держави, його основні етапи. Внутрішня політика київських князів. Боротьба доцентрових і відцентрових тенденцій. Поліцентризація Русі та початок її політичного роздроблення. Південноруські князівства XII–XIII ст. Галицько-Волинська держава – спадкоємиця Київської Русі: утворення та піднесення.

Міжнародні відносини Київської Русі. Соціально-економічні процеси в давньоруському суспільстві. Правова система. Соціальна структура Русі. Процес феодалізації. Форми землеволодіння та ренти. Господарство: землеробство, скотарство, промисли, ремесла, торгівля.

Етнічний розвиток Русі. Духовне й культурне життя давньої Русі. Язичництво. Християнізація Русі. Освіта й культура на Русі.

ТЕМА 2. Українські землі литовсько-польської доби (XIV – перша половина XVII ст.).

Україна другої половини XIV – першої половини XVI ст.: нова геополітична ситуація, українські землі у складі різних держав, нові «осі історії».

Українські землі у складі Великого Князівства Литовського. Особливості входження до нового політичного утворення. Формування нової політико-адміністративної структури. Ліквідація удільних князівств (Волинського, Київського). Формування нової соціальної структури суспільства.

Українські землі у складі Польського королівства. Політико-адміністративна структура: Руське та Подільське воєводства. Демографічні зміни. Економічний розвиток. Магдебурзьке право.

Польсько-литовські унії та українські землі. Синхронізація політико-адміністративних структур напередодні Люблінської унії. Люблінська унія: передумови, наслідки.

Нова економічні реалії XVI ст. у Західній Європі та її прояви на українських землях. Фільваркове господарство. Соціальні зміни. Особливості шляхетського стану на українських землях: князі та княжата головні, пани, шляхта-зем'яни. Роль князів у соціально-економічному та культурному розвитку українських земель. Князі Острозькі.

Релігійна ситуація XVI ст. Реформація та її прояви на українських землях: лютеранство, кальвінізм, аріанство (социніанство). Контрреформація та Відродження. Криза православної церкви. Берестейська церковна унія. Греко-католицька церква: перші десятиліття історії. Братства та їх роль у церковному та культурному житті. Відродження православної ієрархії. Йов Борецький. Реформи Петра Могили.

Фронтирний вимір української історії. Виникнення козацтва. Спроби вирішення «козацького питання» польським урядом. Реєстрове козацтво. Запорозька Січ. Козацькі війни кінця XVI – першої половини XVII ст. Козацтво у «зовнішніх виправах»: П. Сагайдачний і походи на Москву, війни Речі Посполитої з Османською імперією.

Тюркська складова української історії. Османська присутність на українських землях. Кримське ханство: виникнення, особливості політичної структури, соціальна структура кримськотатарського суспільства. Культура Кримського ханства.

ТЕМА 3. Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст.

Україна напередодні Національно-визвольної війни: політичні, національно-релігійні, соціально-економічні та психологічні причини, характер і рушійні сили. Наукові дискусії навколо проблем типології, хронологічних меж та періодизації Національно-визвольної війни.

Підготовка й початок повстання. Гетьман Б. Хмельницький. Перші перемоги 1648 р. Основні воєнно-політичні події 1649–1653 рр.

Формування української козацької держави Б. Хмельницького, її найхарактерніші ознаки. Розробка гетьманом наріжних принципів української державної ідеї. Внутрішня політика українського уряду. Соціально-економічні зміни. Зовнішня політика уряду Б. Хмельницького. Переяславська Рада і Березневі статті 1654 р., їх сутність і наслідки. Завершальний етап національно-визвольної війни.

Підсумки, історичні уроки та значення Національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст.

ТЕМА 4. Українські землі в другій половині XVII–XVIII ст.

Початок громадянської війни в Гетьманській Україні. І. Виговський, Ю. Хмельницький. Поділ козацької України на два гетьманства. Боротьба П. Дорошенка за возз'єднання Української держави. «Руїна» в українських землях, її причини та наслідки.

Україна за гетьманування І. Мазепи. П. Орлик та його «Конституція». Обмеження автономії Гетьманщини за часів І. Скоропадського. Перша ліквідація гетьманства. Останні спроби козацької старшини зберегти автономію Гетьманщини. Гетьмани Д. Апостол і К. Розумовський. Остаточне скасування української козацької державності. Перетворення України на об'єкт міжнародних відносин.

Слобідська Україна в складі Російської держави XVII–XVIII ст. Особливості економічного та політичного розвитку Правобережжя та західноукраїнських земель у вказаний період. Соціальні й національні рухи: опришківство, гайдамацтво, Коліївщина.

Запорозька Січ у другій половині XVII–XVIII ст.

Українська освіта та культура в другій половині XVII–XVIII ст. Світоглядно-естетичні засади українського бароко.

ТЕМА 5. Українські землі під владою Російської й Австрійської імперій.

Історія українського націотворення кінця XVIII – початку XX ст. в контексті історіографічних традицій та інновацій.

Інкорпорація Наддніпрянщини до складу Російської імперії. Адміністративно-територіальна реорганізація. Ліквідація залишків українських автономних установ. Утягнення різних соціальних верств до імперського соціуму. Особливості інкорпорації західноукраїнських земель до Австрійської імперії. Реформи Марії-Терезії та Йосипа II і західні українці.

Скасування кріпосництва в Наддніпрянщині. Ліберально-буржуазні реформи Олександра II 60–70-х рр. XIX ст. та їх проведення в Наддніпрянській Україні. Утвердження й розвиток ринкових відносин. Суперечливість внутрішньої політики російського царизму в українських землях на початку XX ст.: реформістські та реакційні заходи періоду системної кризи самодержавства. Західноукраїнські землі під владою Габсбургів середини XIX – початку XX ст.

Передумови й початки формування модерної української нації. Український національний рух, його основні етапи. «Руська трійця». Кирило-мефодіївці. Революція 1848–1849 рр. у західноукраїнських землях. Українські громади та гуртки в Наддніпрянській Україні 60–80-х рр. XIX ст. В. Антонович, М. Драгоманов. Суспільний рух у Західній Україні другої половини XIX – початку XX ст. Народовці, русофіли, старорусини, москвофіли, радикали. Перші політичні партії на західноукраїнських теренах. І. Франко, М. Грушевський. «Просвіти». Українські політичні партії та громадські організації в Наддніпрянщині на початку XX ст. Перша російська революція в українських землях. Українці в загальноросійському й польському визвольному русі.

Структура народонаселення України. Національні меншини. Переселенський рух українців. Особливості розвитку освіти, науки, культури, духовно-релігійного життя.

ТЕМА 6. Українська національно-демократична революція (1917–1921 рр.).

Визрівання передумов української революції. Політичне становище в Україні після повалення царизму. Створення Української Центральної Ради, її Універсали. Проголошення УНР.

Більшовицько-українська війна. Перше встановлення радянської влади в Україні. Брестський мирний договір. Вигнання Червоної армії австро-німецькими військами з українських теренів. Встановлення гетьманського режиму П. Скоропадського та його завдання. Політика гетьманського уряду в соціально-економічній, військовій, культурній сферах. Український національний союз. Прихід до влади Директорії. Відновлення УНР. Внутрішня та зовнішня політика Директорії УНР. Передумови та утворення ЗУНР. Українська галицька армія (УГА). Злука УНР і ЗУНР.

Друга більшовицько-українська війна. Повстансько-партизанський рух в Україні. Отаманщина. Дипломатія незалежних українських урядів. Повернення більшовицького режиму в Україну. «Воєнний комунізм» та його основні напрями в Україні.

Причини поразки та уроки української революції.

ТЕМА 7. Україна у міжвоєнний період (1921–1939 рр.).

Соціально-економічна й політична криза початку 1920-х рр. Голод 1921–1923 рр. Започаткування непу. Союзи УСРР та РСФРР. Входження УСРР до СРСР. Здійснення непу в сільському господарстві та промисловості. Більшовицька політика коренізації: мета, форма і зміст. Культурне будівництво.

Відмова від непу. Модернізаційні процеси в УСРР. Концепція планової економіки. Індустріалізація: завдання, перебіг, результати. Насильницька суцільна колективізація. Голодомор 1932–1933 рр. Культурна революція більшовиків. Встановлення сталінського тоталітарного режиму наприкінці 1920-х – упродовж 1930-х рр. Масові політичні репресії. «Розстріляне відродження».

Західноукраїнські землі у міжвоєнний період: особливості соціально-економічного, суспільно-політичного та етнокультурного розвитку. Українська діаспора та українські національні сили в еміграції. Організація українських Націоналістів.

Україна і європейська дипломатія в 1921–1939 рр. Світові організації та допомога голодуючим в УСРР.

ТЕМА 8. Друга світова війна й Україна.

«Українське питання» в міжнародних відносинах напередодні війни.

Радянсько-німецький альянс і анексія західноукраїнських земель до СРСР. Карпатська Україна (Підкарпатська Русь). Вторгнення військ Німеччини. Оборонні бої Червоної армії 1941–1942 рр. в Україні. Нацистський окупаційний режим в Україні. Територіальні зони інтересів окупаційних сил в Україні.

Рух Опору та його особливості в Україні. Українські парамілітарні організації. Мета, завдання, боротьба та результати діяльності ОУН в окупованій Україні. Проголошення Акту відновлення Української Держави 30 червня 1941 р. та реакція нацистського режиму. Утворення УПА та її боротьба проти німецько-фашистських окупантів та Червоної Армії. Радянські партизани й підпільники, їх стосунки з УПА.

Значення України для воєнно-економічної мобілізації. Битви за вигнання з України німецько-фашистських загарбників. Повернення радянської влади й українське суспільство в 1943–1945 рр. Комуністичні репресії проти українців та кримських татар. Економічні, соціальні, демографічні та гуманітарні наслідки війни та окупації. Підсумки й уроки Другої світової війни для України. Визнання союзним центром окремих атрибутів української державності. Україна як одна із засновниць ООН.

ТЕМА 9. Наростання системної кризи тоталітарного ладу в УРСР.

Повоєнні адміністративно-територіальні та етнічні зміни УРСР. Повоєнне будівництво економіки УРСР. Голод 1946–1947 рр. Політико-ідеологічна реакція. «Радянізація» західних областей України. Зовнішньополітична діяльність уряду УРСР.

Хрущовська «відлига» та її реалізація в Україні. Соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток республіки. Духовне життя та ідеологічний тиск радянської влади. Робітничі протести в УРСР. Шістдесятники. Українська діаспора та діяльність українських національних сил в еміграції в середині 1940–1960-х рр.

Поворот до неосталінізму. Дисидентський рух в УРСР: напрями, завдання, постаті, результати. Політична реакція на тлі «розрядки». Українська Гельсінкська група. Уповільнення економічного розвитку республіки. Поглиблення радянзації в сферах освіти, науки та культури. Наростання кризових явищ в другій половині 1960-х – першій половині 1980-х рр. в демографічній та екологічній сферах.

ТЕМА 10. Україна на шляху до державного суверенітету та в умовах незалежності (1991–2020-ті рр.).

Курс на перебудову в СРСР: причини появи, етапи та особливості здійснення в Україні. Гласність і початок новітнього національного відродження. Чорнобильська катастрофа та її наслідки. Зародження багатопартійності. Народний Рух за перебудову. Відновлення парламентаризму в УРСР. Декларація про державний суверенітет. Революція на граніті. Криза горбачовської «перебудови» та комуністичної партії в Україні. Заколоти ДКНС та його крах.

Відновлення незалежності України. Особливості державотворення. Розвиток конституційного процесу. Багатопартійність в Україні. Особливості творення національної ринкової економіки. Процеси соціальної трансформації. Етнонаціональні та суспільно-політичні процеси. Основні тенденції розвитку української культури. Духовність суспільства на сучасному етапі. Україна на міжнародній арені. Помаранчева революція. Євромайдан. Революція гідності. Переорієнтація суспільства з російського на європейський та євроатлантичний напрями. Російсько-українська війна 2014–2025 рр.

ІСТОРІОГРАФІЯ, ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1. Історіографія. Проблеми теорії та методології.

Поняття історіографії та її дисциплінарне визначення. Генеза історіографічного знання та образи історіографії як наукової галузі. Природа і функції історіографічного знання. Історіографія як історія історичної науки. Історична наука та історіографія. Термінологічний апарат історіографії. Історіографія як наукова дисципліна. Типологія історіографічних досліджень. Методи і алгоритми історіографічного дослідження.

ТЕМА 2. Історичне знання античної доби, Середньовіччя та Нового часу.

Історична думка у Давній Греції. Спадщина іонійських логографів. Особливості історичних уявлень Геродота (бл. 484–425 р. до н. е.) та їх роль у зародженні дослідницької історичної думки. Розвиток історичної думки у творчості Фукідида (бл. 460–400 р. до н. е.). Біографічний метод в античній науці. Римські історики Тит Лівій, Тацит (I ст.). Розробка теоретичних питань в античній

історіографії: Лукіан Самосатський (II ст.). Значення античної історичної думки у подальшому розвитку історіописання.

Значення християнської концепції історії Аврелія Августина (IV–V ст.) для розвитку історичної думки. Ранні представники середньовічної історичної думки – Йордан (бл. 485–551), Прокопій Кесарійський (бл. 500–562), Григорій Турський (бл. 538–594), Беда Поважний (673–731), Ейнгард (770–840). Історична думка Київської Русі (XI–XIII ст.). Теоретичні здобутки середньовічної історіографії.

Жан Боден (1530–1596) – представник французької гуманістичної історіографії та засновник культурно-історичного напрямку в історіографії. Гуманістична історіографія України XV–XVI ст. (С. Оріховський, П. Русин, Ю. Дрогобич). Значення гуманістичної історіографії в розробку теоретичних проблем історіографії.

Загальні риси історіографії доби Просвітництва. Французьке Просвітництво як інтелектуальне та історіографічне явище. Шарль Луї Монтеск'є (1689–1755) і його твори. Франсуа Марі Аруе Вольтер (1694–1778) та розвиток історичної науки. Теорії суспільного розвитку в творах Анрі Робера Жако Тюрго (1727–1781) та Жана Кондорсе (1743–1794). Історичні погляди Жан-Жака Руссо (1712–1778) та їх вплив на інтелектуальний ландшафт Європи.

Німецькі вчені-романтики – Й. Фіхте (1762–1814), Ф. Шеллінг (1775–1854). Революційний стрибок у філософії – творчість Г. В. Ф. Гегеля (1770–1831). Історична концепція Л. фон Ранке (1795–1886). Романтизм в історичній науці України («Історія русів», Д. Бантиш-Каменський, М. Маркевич, І. Срезневський та ін.).

Історична наука України в другій половині XIX ст. (М. Максимович, М. Костомаров, В. Антонович, О. Лазаревський, Д. Багалій, М. Грушевський та ін.).

Становлення і розвиток історичного знання у катеринославському регіоні (XIX – початок XX ст.). Основні підсумки розвитку історичної науки в XIX ст.

ТЕМА 3. Сучасна історична наука: здобутки, проблеми, перспективи.

Періодизація сучасної історіографії в «довгому XX історіографічному столітті»: 1848–2025. Внесок марксизму в критичну історіографію XX ст. Сучасна історіографія в контексті історичних дискусій та розвитку соціальних наук. Історична школа «Анналів»: витоки, етапи становлення і розвитку, вплив на світову історичну науку. Радянська історична наука як історіографічний феномен. Західна історіографія: нові виклики другої половини XX – початку XXI ст. (від соціальної історії до постмодернізму та постколоніалізму). Новітні напрямки сучасної історичної науки. Сучасна українська історіографія: проблеми становлення.

ТЕМА 4. Теоретико-методологічні та загальноісторичні аспекти історичного джерелознавства.

Проблеми визначення предмету та завдань історичного джерелознавства. Структура історичного джерелознавства. Історичне джерело – основна категорія джерелознавства. Поняття про класифікацію джерел та її можливі принципи.

Типолого-видова класифікація історичних джерел. Джерелознавчі категорії «історичний факт», «першоджерело» та «вторинне джерело». Позаджерельне знання, його роль на різних етапах дослідження. Джерельна база, її структура та рівні. Зміст джерелознавчих категорій «вірогідність», «репрезентативність», «автентичність» та «оригінальність». Загальнонаукові, міждисциплінарні, загальноісторичні та власне джерелознавчі методи. Наукова критика історичних джерел, її основні етапи. Поняття про джерельну евристику, аналіз, тлумачення змісту джерел (герменевтику) та синтез джерельної інформації.

ТЕМА 5. Основні види та різновиди писемних джерел з історії України.

Поняття про види документальних джерел. Законодавчі акти та їх головні різновиди. Приватно-правові та публічно-правові акти. Методи дипломатичного аналізу, їх роль під час вивчення актових джерел. Діловодні документи як джерела. Статистичні джерела та їх різновиди. Види наративних (оповідних) джерел. Літописи як джерела. Джерела особистого походження: мемуари, щоденники, спогади, подорожні нотатки, автобіографії. Особливості епістолярій як джерел, методика їх аналізу.

ТЕМА 6. Спеціальні історичні дисципліни та їх місце у структурі історичної науки.

Загальна характеристика спеціальних історичних дисциплін, їх класифікація та міжпредметні зв'язки. Специфіка предмету та завдань історичної хронології, її категоріальний апарат та методичні аспекти. Історія хронології як науки. Історична картографія, її місце в системі спеціальних історичних дисциплін. Історія карти та картографії. Специфіка карти як історичного джерела. Методи визначення часу створення, авторства, оригінальності та вірогідності інформації давніх картографічних творів. Предмет та завдання палеографії, її місце серед інших спеціальних історичних дисциплін. Зв'язок палеографії з історичним джерелознавством. Предмет вивчення та завдання генеалогії. Джерела, що використовуються в генеалогії, їх особливості. Генеалогічні дерева та таблиці, їх різновиди. Поколінні розписи. Методика генеалогічного дослідження, його етапи та специфіка.

2. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЗАПРОПОНОВАНИХ ДЛЯ ІСПИТУ

Вступні випробування проводяться за рішенням екзаменаційної комісії за допомогою білетів. Для підготовки відповіді використовують екзаменаційні листки, що зберігаються в особовій справі вступника.

З програмами вступних випробувань, переліком питань, порядком проведення вступних випробувань за спеціальністю В9 Історія та археологія вступники мають змогу ознайомитися на офіційному сайті ДНУ.

Рівень знань вступників оцінюється екзаменаційною комісією за стобальною системою. Результати проведення вступного випробування оформляються протоколом, в якому фіксуються екзаменаційні питання. На кожного вступника ведеться окремий протокол.

Протоколи прийому вступних випробувань після затвердження зберігаються в особовій справі вступника.

Орієнтовний перелік питань для вступників в аспірантуру за спеціальністю В9 Історія та археологія ОНП «Історія та археологія»:

АРХЕОЛОГІЯ

1. Ранній та пізній палеоліт України. Пам'ятки Криму. Палеолітичне мистецтво степової смуги Євразії.
2. Загальна характеристика неоліту. «Неолітична революція», головні технологічні досягнення. Зони землеробських та мисливсько-рибальських неолітичних археологічних культур України.
3. Енеоліт України. Загальна характеристика, головні культури кочового та осілого населення Півдня Східної Європи.
4. Доба бронзи на теренах України: ямна, катакомбна та зрубна археологічні культури.
5. Кімерійці та скіфи Північного Причорномор'я: духовна та матеріальна культури.
6. Античні міста колонії Північного Причорномор'я за археологічними джерелами.
7. Протослов'янські та слов'янські археологічні культури I тис. н. е. на теренах України
8. Археологія доби Київської Русі. Міста, селища, основа господарства.
9. Кочовики у Північному Причорномор'ї: археологічні знахідки та їх вплив на уявлення про етно-культурні процеси у IX–XIV ст.
10. Археологія козащини: проблеми та перспективи.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

11. Суспільно-економічний розвиток Єгипту доби Старого царства.
12. Політична боротьба в Афінах у першій половині V ст. Реформи Перикла.
13. Франкська держава за Меровінгів та Каролінгів.
14. Передумови Столітньої війни й основні учасники, головні битви та наслідки. Жанна д'Арк.

15. Англія XVI–XVII ст. Генріх VIII та реформація.
16. Етапи Тридцятирічної війни та їх характер, основні учасники та їх мета, підсумки війни.
17. Французький абсолютизм та його основні риси.
18. Особливості економічного розвитку в німецьких землях у середині XIX ст.
19. Передумови виникнення визвольного руху народів Сходу на межі XIX–XX ст.
20. Підсумки Першої світової війни: Паризька мирна конференція, Версальський мирний договір.
21. Зародження нацистського руху в Німеччині. А. Гітлер.
22. «Новий курс» Рузвельта – початок «нової ери» розвитку американського капіталізму.
23. Японсько-американське протистояння під час Другої світової війни.
24. Політика консервативного уряду М. Тетчер.
25. Утворення об'єднаної Німеччини. Особливості входження території колишньої НДР до єдиної Німеччини.

ІСТОРІЯ СХІДНОЇ ЄВРОПИ

26. Росія в наполеонівських війнах.
27. Революція 1905–1907 рр. в Росії.
28. Радянсько-німецькі договори 1939 р. та їх наслідки. Вступ СРСР у Другу світову війну.
29. Сутність брежнєвського «застою». Конституція СРСР 1977 р.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

30. Проблема походження Київської Русі в історичній літературі.
31. Умови та фактори формування культури України IX – початку XIII ст.
32. Релігійна ситуація на українських землях у XVI ст.: виникнення нових конфесій, відновлення київського православ'я.
33. Українське козацтво кінця XV – першої половини XVII ст.: від фронтірної спільноти до станових претензій.
34. Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст. в історіографічному осмисленні.
35. Переяславсько-московська система 1654 р.: проблеми реалізації та наукової інтерпретації.
36. «Соціальна революція» другої половини XVII ст. та її наслідки.
37. Україна в геополітичному контексті другої половини XVII–XVIII ст.
38. Інкорпорація українських регіонів до складу Російської та Австрійської імперій наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст.
39. Україна в модернізаційних процесах «довгого» XIX ст.
40. Причини поразки, історичне значення та уроки Української революції 1917–1921 рр.
41. Встановлення більшовицької влади в Наддніпрянській Україні: від військової експансії до створення СРСР.
42. Модернізаційні процеси в УСРР 1920–1930-х рр.
43. Західноукраїнські землі у міжвоєнний період (1921–1939 рр.).

44. Друга світова війна в українському вимірі: воєнні дії та окупаційний режим.
45. Історія та особливості українського Руху Опору.
46. Шістдесятники та Дисидентський рух в УРСР: напрями, завдання, постаті, результати.
47. Соціально-економічні, екологічні, демографічні кризові процеси в Українській РСР в періоди неосталінізму та політики «перебудови».
48. Відновлення української незалежної держави та конституційний процес.
49. Незалежна Україна на геополітичній мапі та її роль на міжнародній арені.

ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

50. Історична школа «Анналів»: витоки, етапи становлення і розвитку, вплив на світову історичну науку.
51. Типологія історіографічних досліджень. Методи і алгоритми історіографічного дослідження.
52. Значення античної історичної думки у подальшому розвитку історіописання.
53. Сучасна українська історіографія: проблеми становлення.
54. Проблеми визначення предмету та завдань історичного джерелознавства. Структура джерелознавства та його місце в історичній науці.
55. Поняття про історичне джерело. Класифікація історичних джерел.
56. Головні досягнення та здобутки українського джерелознавства протягом XIX–XX ст.
57. Розвиток історичного джерелознавства на сучасному етапі в умовах поліваріантних методологічних орієнтирів.
58. Основні види та різновиди документальних джерел з історії України та їх інформаційний потенціал.
59. Історична картографія та давні карти: головні теоретико-методологічні й загальноісторичні аспекти.
60. Генеалогія як спеціальна історична дисципліна, її предмет, завдання та методика.

3. СТРУКТУРА БІЛЕТА ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Екзаменаційний білет складається з трьох питань. Перше питання стосується предметних областей археології, історіографії, джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін. Друге питання охоплює історію України. Третє питання має відношення до всесвітньої історії, включаючи історію Східної Європи.

Відповідь на кожне питання оцінюється за 200-бальною шкалою. Підсумковий бал складає середнє арифметичне оцінювання відповідей з усіх трьох питань. Максимальний бал – 200.

Екзамен має тривалість 2 години.

Загальні критерії оцінювання є такими:

0-119 бали виставляється вступнику в аспірантуру, який, засвоїв частково теоретичний зміст курсу, не сформовані необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом, більшість передбачених робочою навчальною програмою завдань не виконано або якість їх виконання оцінено числом балів, меншим мінімального;

120-127 бали виставляється вступнику в аспірантуру, який, засвоїв частково теоретичний зміст курсу, деякі практичні навички роботи з навчальним матеріалом не сформовані, частина передбачених робочою навчальною програмою завдань не виконано, або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального, відповідь (в усній або письмовій формі) фрагментарна, непослідовна;

128-149 бали виставляється вступнику в аспірантуру, який демонструє знання в обмеженому обсязі, не знає значної частини програмного матеріалу, основних понять з історії та археології, допускаю істотні помилки в розумінні сутності та особливостей історичного процесу, окремих історичних явищ, подій, ролі і значення персоналій;

150-163 бали виставляється вступнику в аспірантуру, який знає лише основний матеріал, але не засвоїв його деталей, допускаю недоліки у використанні періоджерельних матеріалів та новітньої літератури. Не демонструє глибокого аналізу та належного узагальнення історичних процесів і явищ;

164-179 бали виставляється вступнику в аспірантуру, який твердо знає програмний матеріал, грамотно і по суті викладає його, який не допускає істотних недоліків у відповіді, на запитання стосовно сутності та особливостей історичного процесу, генези, розвитку та еволюції історичних явищ, подій, діяльності персоналій, глибоко аналізує їх, здійснює повні висновки. У відповідях користується лише основною літературою, підручниками, посібниками;

180-200 балів виставляється вступнику в аспірантуру, який глибоко та міцно засвоїв програмний матеріал, вичерпано, послідовно, грамотно й логічно його викладає, широко використовує новітню літературу, сучасні теорії, концепції й узагальнення.

4. ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

АРХЕОЛОГІЯ

Абашина, Н. С. Давні слов'яни. Археологія та історія: навч. посібник / Н. С. Абашина, Д. Н. Козак, Є. В. Синиця, Р. В. Терпиловський. К., 2012. 366 с.

Археологія доби українського козацтва XVI–XVIII ст. / Д. Я. Телегін (відп. ред.) та ін. К., 1997. 336 с.

Археологія України: підруч. для студ. іст. спец. ВНЗ / І. С. Винокур, Д. Я. Телегін, наук. ред. С. В. Трубочанінов. 2-е вид., випр. і доп. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. 479 с.

Археологія України за роки Незалежності. Київ: Інститут археології НАН України, 2022. 448 с.

Археологія України. Курс лекцій: навч. посібник для студентів іст. спеціальностей вищих навч. закладів / за ред. Л. Д. Залізняка. К.: Либідь, 2005. 503 с.

Бандрівський, М. Культурно-історичні процеси на Прикарпатті і Західному Поділлі в пізній період епохи бронзи – на початку доби раннього заліза / М. Бандрівський. Л., 2014. 574 с.

Куштан, Д. П. Південь Лісостепоного Подніпров'я за доби пізньої бронзи / Д. П. Куштан. Донецьк, 2013. 232 с.

Ольговський, С. Володарі степу. Військова справа й озброєння скіфів VII ст. до н. е. – III ст. н. е. / С. Ольговський. К., 2010. 128 с.

Паньков, С. В. Стародавня чорна металургія на території України. Ч. I. Передскіфський і скіфо-античний період / С. В. Паньков. К., 2014.

Перлини козацького Присамар'я: містечко Самарь та Богородицька фортеця / І. Ф. Ковальова, З. П. Маріна, В. М. Шалобудов та ін. Д.: ДНУ, 2008. 168 с.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Ададуров, В. Історія Франції: королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII століття) / В. Ададуров. Львів: вид-во УКУ, 2002. 412 с.

Акунін, О. С. Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки (1492–1918 рр.): Хронологія подій / О. С. Акунін. Миколаїв, 2013. 575 с.

Балух, В. О. Історія середніх віків: У 2-х т. Т. 2. Високе і пізнє Середньовіччя: курс лекцій / В. О. Балух, В. П. Коцур. Чернівці: Наші книги, 2010. 615 с.

Бураков, Ю. В. Нариси історії Англії нового часу. Навчальний посібник з курсу «Країнознавство» для студентів вищих навчальних закладів / Ю. В. Бураков, Л. Ю. Питльова. Львів: Центр Європи, 2003. 128 с.

Венгер, Н. В. Всесвітня історія: історія Китаю: навч. посіб. / Н. В. Венгер, О. М. Каковкіна, І. В. Толстих. Д.: РВВ ДНУ, 2010. 96 с.

Головченко, В. І. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець XIX – друга третина XX ст.): навч. посіб. / В. І. Головченко, В. А. Рубель. К.: Либідь, 2010. С. 69–123.

Джеджора, О. Історія Європейської цивілізації / О. Джеджора. Л. 1999. Ч. 1: До кінця 18 ст. 433 с.

Дудка, Р. А. Курс лекцій з історії Стародавньої Греції та Риму: навч. посіб. / Р. А. Дудка. Ніжин: НДПУ, 2002. 394 с.

Іваницька, О. П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002) / О. П. Іваницька. Вінниця: Фоліант, 2003. 560 с.

Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу: (кінець XV – початок XIX ст.): навч. посіб. / З. А. Баран, С. П. Качараба, Р. Б. Сіромський, Б. П. Чума ; за наук. ред. З. А. Баран. К.: Знання, 2015. 533 с.

Клець, В. К. Міжнародні відносини після Другої світової війни: навч. посібник / В. К. Клець, Д. Л. Тесленко. Д.: РВВ ДНУ, 2003. 74 с.

Козицький, А. М. Новітня історія Азії та Африки: навч. посіб. / А. М. Козицький. Л.: Афіша, 2003. 430 с.

Крижанівський, О. Історія Стародавнього сходу / О. Крижанівський. К. 2002. 590 с.

Крижановська, О. О. Історія Середніх віків. Вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя: курс лекцій: навч. посібник / О. О. Крижановська, О. П. Крижанівський. К., 2004. лекцій. Чернівці, 2010. 616 с.

Тіндалл, Дж. Історія Америки / Дж. Тіндалл, Ш. Бравн, Е. Дейвіс. 6-е вид. Л.: Літопис, 2010. 904 с.

ІСТОРІЯ СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Верт, Н. Історія Радянської держави. 1900–1991: навч. посіб. / Н. Верт; пер. з фр. Рівне, 2011. 480 с.

Вітенко, М. Історія Росії. Від найдавніших часів до наших днів: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / М. Вітенко. Івано-Франківськ, 2013. 346 с.

Історія радянської держави (1917–1991 рр.): навч. посіб. / В. В. Іваненко, А. І. Голуб, А. Ю. Шевченко. Д., 2007. 576 с.

Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001. 660 с.

Каппелер, А. Росія як поліетнічна імперія. Виникнення. Історія. Розпад / А. Каппелер. Львів, 2005. 360 с.

Маля, М. Радянська трагедія: Історія соціалізму в Росії. 1917–1991 / М. Маля. К., 2000. 606 с.

Мордвінцев, В. М. Історія Росії (з найдавніших часів до кінця XVIII століття): навч. посіб. / В. М. Мордвінцев. К., 2013. 455 с.

Нариси історії Росії з найдавніших часів до сьогодення: навч. посібник / В. В. Іваненко, Л. А. Гаркуша, А. І. Голуб та ін. Д., 1997. 190 с.

Полещук, Т. Історія Росії XIX – початку XX ст. / Т. Полещук. Львів, 2008. 400 с.

Рудько, С. О. Історія Центрально-Східної Європи (кінець XVIII – початок XXI ст.): Навч.-метод. посібник з курсу / С. О. Рудько. Вид. 2-ге, допов. Острог, 2010. 220 с.

Шліхта, Н. Історія радянського суспільства: курс лекцій / Н. Шліхта. 2-ге вид., перероб. і доп. Харків, 2015. 252 с.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Аркуша, О. Г. Час народів. Історія України XIX століття: навч. посібник / О. Г. Аркуша, К. К. Кондратюк, М. М. Мудрий, О. М. Сухий / за заг. ред. М. М. Мудрого. Л.: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 408 с.

Бовуа, Д. Гордиев узел Российской империи: Власть, шляхта и народ на Правобережной Украине (1793–1914) / Д. Бовуа. М.: Новое литературное обозрение, 2011. 1008 с.

Бойко, О. Новітня історія України 2014–2019 рр. / О. Бойко. Київ: Академія, 2020. 160 с.

Бойко, І. Й. Галичина у державно-правовій системі Австрії та Австро-Угорщині (1772–1918): навч. посіб. / І. Й. Бойко. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 312 с.

Гай-Нижник, П. УНР та ЗУНР: становлення органів влади і національне державотворення / П. Гай-Нижник. К., 2010. 304 с.

Грицак, Я. Нарис історії України: Формування української модерної нації XIX–XX ст. / Я. Грицак. Вид. 3-тє. Київ: Yakaboo publishing, 2019. 654 с.

Донік, О. Україна: у переддень та в добу ліберальних реформ 1860–1870-х років / О. Донік. К.: Кріон, 2012. 240 с.

Імперські ідентичності в українській історії XVIII – першій половині XIX ст. / Кол. монографія за ред. В. Ададунова і В. Склокіна. Львів, 2020. 304 с.

Історія України: Нове бачення: навч. посіб. / НАН України. Ін-т історії України; заг. ред. В. А. Смолія; кер. авт. кол. С. В. Кульчицький. 2-е вид., допов. і перероб. К.: Видавн. дім «Альтернативи», 2000. 464 с.

Історія українського козацтва: Нариси: У 2 т. / редкол.: В. А. Смолій та ін. К., 2006. Т. 1. 800 с.; К. 2007. Т. 2. 724 с.

Каппелер, А. Нерівні брати: українці та росіяни від середньовіччя до сучасності / А. Каппелер. Чернівці: Книги – XXI, 2018. 320 с.

Когут, З. Коріння ідентичності. Студії ранньомодерної та модерної історії України / З. Когут. К.: Критика, 2004. 352 с.

Лисяк-Рудницький, І. Історичні есе: у 2 т. / Лисяк-Рудницький І. К., 1994. Т. 1. 554 с.; Т. 2. 573 с.

Литвинова, Т. Ф. «Поміщицька правда». Дворянство Лівобережної України та селянське питання наприкінці XVIII – у першій половині XIX століття (Ідеологічний аспект): моногр. / Т. Ф. Литвинова. Д.: ЛПРА, 2011. 732 с.

Нариси історії української революції 1917–1921 років: у 2 кн. / В. Ф. Верстюк, В. І. Головченко, Т. С. Осташко та ін.; ред. кол.: В. А. Смолій (голова), Г. В. Боряк, В. Ф. Верстюк та ін. Кн. І. К.: Наук. думка, 2011.

Нариси новітньої історії України 1991–2021 / Ред. М. Мінаков, Г. Касьянов, М. Роджанські. Київ: Laugus, 2021. 324 с.

Нікілев, О. Ф. Українське село часів пізнього сталінізму та хрущовської «відлиги» / О. Ф. Нікілев. Д., 2018. 350 с.

Патриляк, І. К. Україна в роки Другої світової війни. Спроба нового концептуального погляду / І. К. Патриляк, М. А. Боровик. К., 2000. 590 с.

Проект «Україна». Австрійська Галичина / авт.-упоряд. М. В. Литвин. Харків: Фоліо, 2016. 410 с.

Плохій, С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / С. Плохій. К.: Laurus, 2013. 440 с.

Попович, М. Нарис історії культури України: вид. друге / М. Попович. К.: «АртЕк», 2018. 728 с.

Реєнт, О. П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.) / О. П. Реєнт / гол. ред. Р. Стасюк. К.: Вид-во «Арій», 2016. 320 с.

Світленко, С. І. Українське XIX століття: етнонаціональні, інтелектуальні та історіософські контексти: зб. наук. праць / С. І. Світленко. Д.: Ліра, 2018. 480 с.

Смолій, В. А. Українська національна революція (1648–1676 рр.) / В. А. Смолій, В. С. Степанков. К.: Альтернативи, 1999. 352 с.

Старченко, Н. Українські світи Речі Посполитої. Історії про історію / Н. Старченко. К.: Laurus, 2021. 616 с.

Толочко, О. П. Київська Русь / О. П. Толочко, П. П. Толочко. К.: Альтернативи, 1998. 352 с.

Україна. Процеси націєтворення / упоряд. А. Каппелер. К.: Вид-во «К.І.С.», 2011. 416 с.

Філінюк, А. Г. Правобережна Україна наприкінці XVIII – на початку XIX століття: тенденції розвитку і соціальні трансформації: моногр. / А. Г. Філінюк. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. 728 с.

Шандра, В. С. Генерал-губернаторства в Україні: XIX – початок XX століття / В. С. Шандра. К.: НАН України. Ін-т іст. України, 2005. 427 с.

Шляхов, О. Україна в умовах модернізації та загострення соціального конфлікту. Кінець XIX – початок XX ст.: моногр. / О. Шляхов. Д.: Ліра, 2016. 400 с.

Яковенко, Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Вид. 2-е перероб. і розшир. / Н. Яковенко. К., 2005. 584 с.

Яковенко, Н. Вступ до історії / Н. Яковенко. К.: Критика, 2007. 376 с.

ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

Блок, М. Апологія історії або ремесло історика / М. Блок. К.: Laurus, 2018. 144 с.

Богдашина, О. М. Джерелознавство історії України: питання теорії, методики, історії: навч.-методич. посіб. 3-є вид., доп. та переробл. Харків: «Вид-во САГА», 2008. 214 с.

Богдашина, О. М. Позитивізм в історичній науці (60-ті рр. XIX – 20-ті рр. XX ст.): моногр. / О. М. Богдашина. Х., 2013. 560 с.

Бондаренко, Г. В. Спеціальні історичні дисципліни: навч. посіб. / Г. В. Бондаренко. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 424 с.

Ващенко, В. В. Від саморепрезентації до методології: психобіоісторіографічний вимір простору історіописання М. С. Грушевського / В. В. Ващенко. Д.: ДНУ, 2007. 324 с.

Вжосек, В. Історія – Культура – Метафора: постання неklasичної історіографії. Про історичне мислення / В. Вжосек. К.: Ніка-Центр, 2012. 292 с.

Воронов, В. І. Джерелознавство історії України: курс лекцій / В. І. Воронов. Д.: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2003. 336 с.

Воронов, В. І. Спеціальні історичні дисципліни: підруч. / В. І. Воронов. Д.: Ліра, 2019. 160 с.

Гирич, І. Михайло Грушевський: конструктор української модерної нації / І. Гирич. К.: «Смолоскип», 2016. 840 с.

Горохівський, П. І. Спеціальні історичні дисципліни: навч. посіб. для студ. ден. форми навч. Умань: Софія, 2011. 268 с.

Джерелознавство історії України: довідник / за заг. ред. М. А. Варшавчика. К.: [Б. в.], 1998. 212 с.

Доманська, Е. Історія та сучасна гуманітаристика: дослідження з теорії знання про минуле / Е. Доманська. К.: Ніка-Центр, 2012. 264 с.

Зашкільняк, Л. О. Методологія історії від давнини до сучасності / Л. О. Зашкільняк. Л.: ЛНУ, 1999. 228 с.

Зашкільняк, Л. О. Сучасна світова історіографія: підручник / Л. О. Зашкільняк. Л.: ЛНУ, 2007. 312 с.

Історичне джерелознавство: підруч. / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко та ін. К.: Либідь, 2002. 448 с.

Історичне джерелознавство: підруч. для студ. вищих навч. закладів / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко та ін. 2-е вид., доп. і перероб. К.: Либідь, 2017. 512 с.: іл.

Історіографічний словник: навч. посіб. для студентів історичних факультетів університетів / за ред. С. І. Посохова. Х.: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2004. 320 с.

Калакура, Я. С. Українська історіографія: курс лекцій / Я. С. Калакура. К.: Генеза, 2012. 512 с.

Колесник, І. І. Українська історіографія (XVIII – початку XX ст.) / І. І. Колесник. К.: Генеза, 2000. 256 с.

Колесник, І. Українська історіографія. Концептуальна історія / І. Колесник. К.: Ін-т іст. України НАНУ, 2013. 566 с.

Колінгвуд, Р. Д. Ідея історії / Р. Д. Колінгвуд. К.: Основи, 1996. 615 с.

Кравченко, В. В. Нариси з української історіографії епохи національного Відродження (друга половина XVIII – середина XIX ст.) / В. В. Кравченко. Х.: Основа, 1996. 296 с.

Куций, І. П. Українська науково-історична думка Галичини (1830–1894 рр.): рецепція національної історії / І. П. Куций. Тернопіль: Джура, 2006. 220 с.

Майстерня історика. Джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни / Я. Дашкевич. Львів: Літературна агенція «Піраміда», 2011. 792 с.

Макарчук, С. Писемні джерела з історії України: курс лекцій / С. Макарчук. Л.: Світ, 1999. 352 с.

Нові перспективи історіописання / за ред. П. Берка. К.: Ніка-Центр, 2004. 387 с.

Підгаєцький, В. В. Основи теорії та методології джерелознавства з історії України XX століття: навч. посіб. / В. В. Підгаєцький. Д.: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2000. 392 с.

Плохій, С. Великий переділ. Незвичайна історія Михайла Грушевського / С. Плохій. К.: Критика, 2011. 600 с.

Портнов, А. В. Історії істориків. Обличчя й образи української історіографії XX століття / А. В. Портнов. К.: Критика, 2011. 237 с.

Руда, О. Українське козацтво в інтерпретаціях польських істориків кінця XIX – першої третини XX століття / О. Руда. Л.: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2010. 418 с.

Рюзен, Й. Нові шляхи історичного мислення / Й. Рюзен. Л.: Літопис, 2010. 358 с.

Спеціальні історичні дисципліни: довідник; навч. посіб. / І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко та ін. К.: Либідь, 2009. 520 с.

Стрельський, Г. В. Мемуари як джерело вивчення окремих проблем новітньої історії України / Г. В. Стрельський. К., 1989.

Таран, Л. В. Французька історіографія (70-ті роки XIX ст. – 80-ті роки XX ст.). К: Вища школа, 1991. 103 с.

Таран, Л. В. Французька, російська й українська історіографія (70-і рр. XIX – початок XXI ст.) / Л. Таран. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2009. 247 с.

Тельвак, В., Педич, В. Львівська історична школа Михайла Грушевського / В. Тельвак, В. Педич. Л.: Вид-во «Світ», 2016. 424 с.

Топольський, Є. Як ми пишемо і розуміємо історію. Таємниці історичної наративу / Є. Топольський. К.: К.І.С., 2012. 400 с.

Яременко, М. Спеціальні історичні дисципліни: навч. посіб. / М. Яременко. К.: Аграр Медіа Груп, 2010. 197 с.